

بررسی راهکار موثر بر توسعه تعاملات گمرک و مناطق آزاد و ویژه با تمرکز

بر رفع چالش‌های موجود

فیروزه حاجی علی اکبری، مینا کاکاوند

گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، زنجان، ایران

firuzehajialiakbari@gmail.com

دانشجوی دکتری بازاریابی، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، زنجان، ایران

minakakavand1350@gmil.com

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۰۸

Investigating effective solutions for developing customs and free and special zones interactions, focusing on resolving existing challenges

Firuzeh Haji Ali Akbari, Mina Kakavand

Department of Business Administration, Islamic Azad University of Zanjan, Zanjan, Iran

PhD student in Marketing, Islamic Azad University of Zanjan, Zanjan, Iran

Abstract

Trade facilitation can be beneficial for all countries, both exporters and importers, and increase their access to production inputs and their participation in global value chains. In the meantime, reducing the time and costs of customs processes plays an effective role in facilitating trade and improving business indicators; therefore, identifying and resolving challenges in the customs area is of great importance. In this article, some of the most important challenges of customs, such as multiple customs, multiple procedures, valuation and tariff determination methods, integrated border management, establishment of systems, delays in issuing licenses, smuggling of goods, goods depositing in customs premises, lack of human and financial resources of customs, weak logistics and infrastructure, challenges in managing abandoned goods and acquired property, challenges arising from oppressive sanctions in financial and commodity exchanges with other countries, etc., are examined. In the final section of the article, solutions are presented for developing interactions between customs and free and special economic zones. These solutions, by focusing on removing administrative obstacles, facilitating trade processes, and supporting manufacturing units, can pave the way for an export leap and enhance Iran's position in regional and global trade.

Keywords: Developing customs interactions, free zones, and addressing existing challenges

مقررات گمرکی به‌شکلی در ایران وجود داشته است. حقوق گمرکی هم یکی از قدیمی ترین انواع مالیات رایج بوده و به مرور زمان متناسب با شرایط، تغییرات اساسی در روش و مقررات آن به وجود آمده است. با

چکیده

تسهیل تجارت می تواند برای همه کشورها اعم از صادرکننده و واردکننده مفید باشد و دسترسی آن‌ها به نهاده های تولید و مشارکت آن‌ها در زنجیره های ارزش جهانی را افزایش دهد. در این میان، کاهش زمان و هزینه های فرایندهای گمرکی نقش مؤثری در تسهیل تجارت و بهبود شاخص های کسب و کار دارد؛ از این رو شناسایی و رفع چالش های حوزه گمرک از اهمیت بالایی برخوردار است. در این مقاله برخی از مهم ترین چالش های گمرک از قبیل تعدد گمرک ها، تعدد رویه ها، شیوه ارزش گذاری و تعیین تعرفه، مدیریت یکپارچه مرزی، استقرار سامانه ها، تعلل در صدور مجوزها، قاچاق کالا، رسوب کالا در اماکن گمرکی، کمبود منابع انسانی و مالی گمرک، ضعف لجستیکی و زیرساختی چالش در مدیریت کالاهای متروکه و اموال تملیکی، چالش های ناشی از تحریم های ظالمانه در مبادلات مالی و کالایی با سایر کشورها و ... مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش پایانی مقاله، راهکارهایی برای توسعه تعاملات میان گمرک و مناطق آزاد و ویژه اقتصادی ارائه شده است. این راهکارها با تمرکز بر رفع موانع اجرایی، تسهیل فرآیندهای تجاری، و حمایت از واحدهای تولیدی، می‌توانند زمینه‌ساز جهش صادراتی و ارتقای جایگاه ایران در تجارت منطقه‌ای و جهانی باشند. واژگان کلیدی: توسعه تعاملات گمرک، مناطق آزاد، رفع چالش‌های موجود

۱. مقدمه

ایران از نخستین کشورهایی محسوب می شود که دارای تشکیلات منظم گمرکی بوده است؛ چراکه از زمان نخستین حکومت های دوره باستان، گمرک و

مناطق آزاد است که منجر به افزایش زمان ترخیص کالا و پیچیدگی‌های اداری می‌شود. علاوه بر این، عدم تبادل اطلاعات به موقع و ناکافی بودن زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، موجب کاهش بهره‌وری این تعاملات می‌گردد (دریجیو^۲، ۲۰۱۷). استفاده از سیستم‌های یکپارچه الکترونیکی و اتوماسیون فرآیندهای گمرکی و مناطق آزاد می‌تواند نقش کلیدی در کاهش بروکراسی و تسریع فرآیندهای تجاری ایفا کند. سامانه‌های هوشمند ثبت و پایش کالا به گمرک و مناطق آزاد این امکان را می‌دهد که در زمان واقعی داده‌ها را تبادل کنند و تصمیم‌گیری‌های سریع‌تری داشته باشند^۳ بهبود چارچوب‌های قانونی و تدوین دستورالعمل‌های هماهنگ میان گمرک و مناطق آزاد از الزامات توسعه تعاملات است. این موضوع به رفع تعارضات و ابهامات قانونی کمک کرده و شرایط را برای اجرای همزمان و یکپارچه سیاست‌های توسعه‌ای فراهم می‌کند (شانه چیان، ۱۴۰۰). توانمندسازی نیروی انسانی گمرک و مناطق آزاد از طریق آموزش‌های تخصصی و ارتقاء دانش فنی، می‌تواند موجب افزایش کیفیت تعاملات و تسهیل فرآیندها شود. کارکنان آموزش‌دیده بهتر می‌توانند مشکلات را شناسایی و راهکارهای مناسبی ارائه دهند (لزومی انامق و ناهیدی امیرخیزی، ۱۳۹۸). توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ارتباطی بین گمرک و مناطق آزاد، به ویژه در زمینه لجستیک، باعث تسهیل انتقال کالا و کاهش هزینه‌های مرتبط می‌شود. این موضوع نقش مهمی در بهبود کارایی زنجیره تامین و کاهش زمان ترخیص دارد (میرمحمدی و احمدی ملایری، ۱۳۹۷). تشکیل کمیته‌ها و کارگروه‌های مشترک میان گمرک و مناطق آزاد با هدف بررسی مشکلات و یافتن راهکارهای عملیاتی، یکی از راهکارهای موثر در توسعه تعاملات است. این سازوکارها زمینه تبادل تجربیات و هماهنگی بیشتر را فراهم می‌کنند^۴ در نهایت، توسعه تعاملات موثر بین گمرک و مناطق آزاد نیازمند رویکردی جامع است که

روی کار آمدن سلسله قاجار و به خصوص از عهد ناصری، به دلیل گسترش فعالیت‌های اقتصادی و تجاری و توسعه اقتصاد جهانی، گمرک مورد توجه بیشتری قرار گرفت، میزان تأثیر آن بر اقتصاد ملی بیشتر شد و به تدریج دچار تحولات اساسی شد؛ از مهمترین تحولات در این دوره می‌توان به تأسیس وزارت گمرک در سال ۱۲۹۲ قمری (۱۸۷۴)، تنظیم و انتشار نظامنامه گمرک در سیودو فصل، لغو اصول اجاره داری گمرک در سال ۱۳۱۸ قمری (۱۹۰۱ م)، وضع تعرفه نوین گمرکی در ۱۳۲۰ قمری (۱۹۰۲ م) و تأسیس وزارت دارایی و الحاق گمرک به آن در سال ۱۳۲۹ قمری (۱۹۱۱ م) اشاره کرد. یکی از پتانسیل‌هایی که برای توسعه اقتصادی وجود دارد، در نظر گرفتن و توجه به ایجاد مناطق آزاد است؛ زیرا که جایگاه مناطق آزاد در دنیا شناخته شده است و به ویژه برای کشورهای همانند ایران، می‌تواند در توسعه محلی، ملی و منطقه‌ای کارساز باشد. در ایجاد مناطق آزاد در ایران توجه شده است ولی آنچه که مهمتر است برنامه‌ها و طرح‌های موفق بعد از ایجاد مناطق آزاد می‌باشد که به جد پیگیری نشده است. برخی از علل ناکارآمدی این مناطق را می‌توان اینگونه بیان کرد: «۱. عدم تفکیک مناطق آزاد از کل کشور در نگاه سرمایه‌گذاران است؛ ۲. بحث امتیازات مشابه مناطق آزاد در سرزمین اصلی است؛ ۳. تضاد منافع بین حاکمیت منطقه با اهداف تعیین شده برای مناطق آزاد است» (حسینی، ۱۳۹۶) تعامل موثر بین گمرک و مناطق آزاد و ویژه اقتصادی نقش بسیار حیاتی در توسعه صادرات، تسهیل واردات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد. مناطق آزاد با ارائه مزایای خاصی مانند معافیت‌های مالیاتی و تسهیل مقررات، محیطی جذاب برای فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌کنند که گمرک باید به‌صورت هماهنگ با این مناطق عمل کند تا فرآیندهای تجاری به سرعت و به صورت کارآمد انجام شود^۱. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، ناهماهنگی بین ساختارهای سازمانی و فرآیندهای اجرایی گمرک و

² Rodrigue

³ <https://www.tehrantimes.com>

⁴ <https://khazaeni.com>

¹ <https://www.mehrnews.com/news>

عنوان مرزبان اقتصادی کشور، نقش محوری و هماهنگ کننده را در مبادی ورودی و خروجی کشور داشته و مسئولیت اجرای قوانین گمرکی، وصول عوارض و مالیات، اجرای سایر قوانین و مقررات مربوط به واردات، صادرات و جابه جایی یا نگهداری کالا را برعهده دارد.^۶ در حال حاضر تعداد ۱۳۸ گمرک اجرایی در کشور فعال هستند؛ شاخص‌های گمرکی و حجم بالای قاچاق کالا، نشان می‌دهد گمرک در اجرای وظایف خود با چالش‌هایی مواجه است که در این گزارش، به مسائل اصلی پرداخته است. ملاحظه تحولاتی که در دو دهه اخیر در صحنه تجارت جهانی رخ داده، و نیز سرعت تحولات و دگرگونی‌ها در عرصه مبادلات بین‌المللی، سازمان‌های اقتصادی و از جمله گمرک را، بر آن میدارد که همواره جایگاه خود را در پهنه اقتصاد داخلی و اوضاع و احوال جهانی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده و سعی و تلاش نماید خود را با تحولات داخلی و بین‌المللی تطبیق دهد. وجود سازمان‌های متعدد منطقه‌ای و بین‌المللی کنوانسیون‌های مختلف در کلیه زمینه‌های مربوط به تجارت، حمل و نقل، حقوق، محیط زیست و غیره و تلاش‌هایی که در قالب کنوانسیون‌های متعدد گمرکی - بازرگانی در سطح جهانی انجام میشود، تئوری "پیشرفت موجب تسهیلات می‌شود" را معکوس گردانیده و (تسهیلات باعث پیشرفت است) را جایگزین نموده است. ظهور و تقویت جریان‌هایی چون جهانی شدن^۷ و تقویت اختیارات و اثرگذاری‌های مقررات و سازمان‌های تخصصی بین‌المللی، نظیر بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و سازمان جهانی تجارت^۸ خواه ناخواه موجب پیدایش تنظیمات و بازی‌های نوینی در عرصه اقتصاد بین‌المللی گشته که توافق یا عدم توافق، حضور یا غیاب کشور در صحنه‌های مربوطه، تأثیری در اصل موضوعات ندارد. در این شرایط چنانچه کشوری داوطلبانه، آگاهانه و یا ناآگاهانه در عرصه‌های یاد شده حضوری فعال نداشته

شامل ارتقاء فناوری اطلاعات، اصلاح قوانین، آموزش نیروی انسانی و بهبود زیرساخت‌ها باشد. توجه ویژه به این عوامل می‌تواند نقش کلیدی در افزایش کارایی و رشد اقتصادی کشور ایفا کند. برای توسعه تعاملات مؤثر میان گمرک و مناطق آزاد و ویژه اقتصادی، تشکیل کمیته‌های مشترک تخصصی، افزایش ساعت کاری گمرکات مستقر در این مناطق، تسهیل ورود موقت تجهیزات و مواد اولیه، و تجهیز گمرکات به دستگاه‌های کنترل پیشرفته مانند ایکس‌ری از جمله راهکارهای کلیدی هستند. این اقدامات می‌توانند ضمن رفع موانع اجرایی، به تسریع فرآیندهای صادرات، کاهش رسوب کالا و حمایت از واحدهای تولیدی کمک کنند.

۲. ادبیات پژوهش

آشنایی با گمرک

مطابق تعریف سازمان جهانی گمرک (گمرک جهانی)، ۲۰۱۸) و کنوانسیون تجدیدنظر شده کیوتو گمرک به خدمات دولتی (یا یک دستگاه دولتی ارائه دهنده خدمت) اطلاق می‌شود که مسئولیت اجرای قوانین گمرکی، وصول عوارض و مالیات، اجرای سایر قوانین و مقررات مربوط به واردات، صادرات، جابه جایی یا نگهداری کالا را برعهده دارد (زانگ و همکاران^۵، ۲۰۱۹). در کشور ما گمرک جمهوری اسلامی ایران سازمانی دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی است که به عنوان مرزبان اقتصادی کشور نقش محوری و هماهنگ کننده را در مبادی ورودی و خروجی کشور دارد. گمرک مسئول اعمال حاکمیت دولت در اجرای قانون امور گمرکی و سایر قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات و عبور (ترانزیت) کالا و وصول حقوق ورودی و عوارض گمرکی و مالیات‌های مربوطه و الزامات فنی و تسهیل تجارت است؛ گمرک جمهوری اسلامی ایران شامل ستاد مرکزی گمرک ایران و گمرک‌های اجرایی است. گمرک به

^۶ <https://rc.majlis.ir/fa/news/show>

^۷ Economy of Globalization

^۸ WTO

^۵ Zheng, Wan. Yang, Zhang., Xuefeng, Wang. & Jihong Chen

ضروری می باشد(سایت گمرک جمهوری اسلامی ایران به نقل از هاشمی، ۱۴۰۳).

اهمیت و ضرورت گمرک

در نظام اقتصادی و تجاری کشور گمرک نهادی ضروری برای کشور جهت تأمین درآمد، تسهیل تجارت و صیانت از جامعه محسوب می شود.^۹ این سازمان امور مربوط به جابجایی کالا و مسافر را در سطح بین المللی مدیریت می کند. دولت ها جهت به اجرا در آوردن مناسب برنامه ها و سیاست های مالی، اقتصادی و اجتماعی خود نیازمند سازمان گمرکی کار آمد و مؤثر می باشند. از این جهت فعالیت های گمرک به طور سنتی در راستای اهداف زیر تعریف می شود(سایت گمرک جمهوری اسلامی ایران):

- اخذ حقوق و عوارض گمرکی
- حفاظت از سلامت و بهداشت جامعه
- حمایت از صنایع و تولیدات داخلی
- حفاظت های زیست محیطی (حفظ گونه های کمیاب)
- اعمال قوانین و مقررات تجارت خارجی
- مشارکت در سیاستگذاری های تجاری
- ارائه تسهیلات تجاری
- حفاظت از آثار فرهنگی و تاریخی
- مبارزه با قاچاق و تخلفات گمرکی
- تهیه و ارائه آمار بازرگان ی خارجی
- حمایت از مخترعان و مبتکران (اجرای حقوق مالکیت فکری)

باشد و یا آنکه دیگران وی را به دلایل سیاسی و اقتصادی از مشارکت فعال بازدارند، بالمآل تابع قوانین و مقرراتی در زمینه داد و ستد و مبادلات جهانی میشود که خود در تنظیم آن نقشی منطبق با تأمین منافع ملی خویش، ایفا نکرده است. استفاده از امکانات بین المللی و تسهیلات ایجاد شده در قالب کنوانسیون های و قراردادهای مختلف بین المللی و منطقه ای ، به نحوی که در برگیرنده منافع استراتژیک ملی – مذهبی کشور باشد، مستلزم ایجاد امکانات و سیاست های مناسب گمرکی و توجه ویژه به گمرک و جایگاه آن در نظام اقتصادی کشور است و نامشخص بودن سیاست کلی و استراتژیک کشور در رابطه با مجامع و سازمان های بین المللی اثرگذار در مناسبات و ترتیبات تجاری، اقتصادی، اثرات نامطلوبی بر روند تصمیم گیری ها و برنامه ریزی های اقتصادی و در نتیجه سیاست های گمرکی – بازرگانی کشور دارد. مراجع متعدد سیاست گذاری در امر صادرات و واردات و نظارت کننده بر ترخیص کالا و عدم ثبات در قوانین و مقررات حاکم بر تجارت خارجی و امور گمرکی مربوطه و همچنین تعدد اقلام و دریافتی هایی که تحت عناوین مختلف و به نیابت از سوی وزارتخانه ها و سازمانهای متعدد وصول آن ها برعهده گمرک است و نیز عدم تناسب امکانات و اعتبارات لازم با توجه به مسئولیت خطیری که شرایط و مقررات داخلی و شرایط بین المللی از گمرک ایران انتظار دارد، از جمله مشکلاتی هستند که اجرای دقیق سیاست ها و خط مشی های بازرگانی، اقتصادی کشور و نیل به اهداف تعیین شده در برنامه های توسعه کشور را دچار مشکل می سازد. وجود محدودیت های غیرتعرفه ای نظام تجاری کشور را غیرشفاف ساخته و در عمل مشکلاتی را برای تجار و بازرگانان و سازمان ها و ارگان های ذی مدخل در امر بازرگانی خارجی کشور بوجود آورده است، لذا اتخاذ رویه تجاری محدودیت تعرفه ای به جای محدودیت های غیرتعرفه ای در سیاستگذاری های بازرگانی خارجی کشور بسیار

^۹ <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/1799785>

مناطق آزاد تجاری

براساس تعریف IGI Global منطقه آزاد^{۱۰} محدوده حراست شده بندری و غیربندری است که از شمول برخی قوانین حاکم بر کشور متبوع خارج است و با بهره مندی از مزیت هایی مانند بخشودگی مالیاتی، تعرفه های گمرکی، تسهیل و تسریع در فرآیندهای صادرات و واردات، جذب سرمایه گذاری خارجی و انتقال فناوری به توسعه کشور کمک می کند (کامون و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۰) در طول ۲۰ سال گذشته مفهوم منطقه های آزاد تجاری تغییر کرده است. این مفهوم اکنون از تجارت صرف فراتر رفته است و تولید و تجارت را شامل می شود (هینشلوود و تازارا^{۱۲}، ۲۰۲۳) در ایران منطقه های آزاد توزیع متعادلی را در نواحی مختلف کشور دارند و از سوی دیگر، از نظر تقسیم کار ملی و استقرار واحدهای صنعتی، تولیدی و کشاورزی جایگاه به نسبت خوبی را دارند (بیروتی، ۱۴۰۲) از این رو توسعه کشور با نگاهی به طرح آمایش سرزمینی و ظرفیت های منطقه های آزاد می تواند دست یابی به هدف های توسعه ای را تسهیل و تعادل بخشی به اقتصاد کشور را تسریع کند (زرینجوی الوار و همکاران^{۱۳}، ۱۳۹۷؛ شهبازیان و حبیب زاده، ۱۴۰۱). در بررسی نظرات اقتصاددانان همگی اتفاق نظر دارند که تجارت آزاد نقش قابل توجهی در رشد و توسعه اقتصادی یک کشور دارد و در مطالعه گزینه های ممکن، جهت تحقق اهدافی چون تأمین درآمد ارزی، جذب سرمایه، اشتغال، رشد و توسعه گزینه ایجاد و توسعه مناطق آزاد تجاری و صنعتی گزینه ای موفق تر است؛ زیرا با ایجاد این مناطق اولاً صادرات و واردات رونق می یابد و ارزش افزوده معاملات را نصیب کشور می کند و ثانیاً ایجاد اشتغال و تقویت بخش های اقتصادی توان تولید را افزایش می دهد و ثالثاً پیوند بازرگانی کشور را با

کشورهای دیگر تقویت می نماید. (جعفر پور نصیر محله، ۱۳۹۳، همان ماخذ، ص ۹) امروزه مناطق آزاد به عنوان پدیده ای فراگیر و ابزاری برای تحقق راهبردهای توسعه بروننگر با تأکید بر سیاست توسعه صادرات مورد توجه قرار گرفته اند. به طوری که اکثر کشورهای در حال توسعه، به احداث یک یا چند منطقه آزاد مبادرت کرده اند. هدف از ایجاد این مناطق، فراهم کردن شرایط مناسب به منظور افزایش تولید و صدور کالاهای صنعتی از طریق جذب سرمایه های خارجی، ایجاد اشتغال، کسب درآمد ارزی، رشد رفاه اقتصادی مناطق و سپس منافع ملی است (هادیانی و رحمانی، ۱۳۹۵: ۸۵).

اهداف ایجاد مناطق آزاد

بکارگیری استراتژی توسعه صادرات به جای استراتژی جایگزینی واردات: جایگزین کردن تولید داخلی به جای کالای وارداتی را استراتژی جایگزینی واردات می گویند. سرمایه گذاری در مناطق پردازش صادرات، (۱۹۸۴) منطقه آزاد ابزاری است که به باور بسیاری از متفکران اقتصادی، می تواند صدمات ناشی از دوران گذر را برای اقتصاد این کشورها کاهش دهد و آنها را در ایجاد هماهنگی تدریجی با اقتصاد جهانی با صدمات کمتری مواجه سازد^{۱۳}. مناطق آزاد تجاری صنعتی با هدف ایجاد بسترهای مناسب برای توسعه اقتصادی و تعامل با اقتصاد جهانی شکل گرفته اند از جمله اهداف ایجاد مناطق آزاد می توان به موارد زیر اشاره کرد:

توسعه زیرساخت ها و عمران منطقه ای یکی از اهداف اصلی مناطق آزاد، تسریع در انجام امور زیربنایی و عمران مناطق کمتر توسعه یافته است. این مناطق با بهره گیری از معافیت های مالیاتی، تسهیلات گمرکی و کاهش تشریفات اداری، زمینه ساز رشد و آبادانی در نقاط مرزی و محروم کشور می شوند. ماده ۱ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی جمهوری

¹⁰ Free zone

¹¹ Kammoun et al

¹² Hinshelwood & Tazzara

¹³ <https://www.irna.ir/news/>

توسعه بالقوه دارند (محمدی الموتی، مسعود، ۱۳۷۶،
به نقل از سلیمی، ۱۳۹۸).

چالش‌های گمرک

امروزه از مناطق ویژه اقتصادی به عنوان یک فرصت و ظرفیت مناسب برای تسریع و تسهیل روند صادرات و توسعه تجارت خارجی و نیز بهترین پایگاه برای پردازش، فرآوری و رونق اقتصادی کشور یاد می‌شود. اما وجود مشکلات عدیده در این مناطق به همراه مشکلات و محدودیت‌های قانونی، منجر به آن شده که در برخی موارد جایگاه اقتصادی مناطق ویژه تنزل کرده و سرمایه‌گذاری در آن‌ها از نگاه سرمایه‌گذاران تفاوت چندانی با سرمایه‌گذاری در مناطق عادی نداشته باشد. از جمله مشکلات عمده این مناطق، وجود تعارضات مواد قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه با قوانین امور گمرکی است. وجود گستردگی فعالیت‌های تجاری این مناطق و ویژگی‌های خاص لحاظ شده برای ورود و خروج کالا از مناطق فوق‌الذکر، منجر به ایجاد مشکلات عملیاتی این مناطق با گمرک شده که اصولاً ناشی از قوانین و مقررات می‌باشد (امیدی و جنامی، ۱۳۹۷). به بیان دیگر امروزه ادارات گمرک با مشکلات مهمی که ناشی از افزایش حجم کار، ثابت ماندن یا کاهش سطح منابع، انتظارات اقتصادی بالا و فشار تأمین درآمدهای دولتی، تسهیل تجارت، سیاست‌های تجاری، حمایت‌های اجتماعی و تأمین امنیت ملی است، مواجه هستند^{۱۴} پیچیدگی‌های اعمال مقررات گمرکی، با چالش‌ها و پیچیدگی‌های متعددی روبه‌رو است که این چالش‌ها می‌تواند بر درآمدهای عمومی و همچنین بر منافع بازرگانان تأثیرگذار باشد. در این بخش به تشریح برخی از چالش‌های احصا شده می‌پردازیم. اصلی‌ترین چالش‌ها و مسائل نظام گمرکی که در این گزارش احصا گردیده است عبارتند از:

اسلامی ایران نیز بر این هدف تأکید دارد^{۱۴}. جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی مناطق آزاد با فراهم کردن شرایطی چون مالکیت ۱۰۰٪ خارجی، آزادی انتقال سرمایه و ثبت آسان شرکت‌ها، به جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی کمک می‌کنند. این سرمایه‌گذاری‌ها نه تنها باعث رونق تولید می‌شوند، بلکه فناوری‌های نوین را نیز به کشور منتقل می‌کنند. بند ۱۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز بر انتقال فناوری‌های پیشرفته و تأمین منابع مالی از خارج تأکید دارد. افزایش صادرات و درآمدهای ارزی یکی از مأموریت‌های کلیدی مناطق آزاد، تولید کالاهای صنعتی و تبدیلی با هدف صادرات است. این مناطق با کاهش هزینه‌های تولید و تسهیل فرآیندهای تجاری، نقش مهمی در افزایش صادرات غیرنفتی و درآمدهای ارزی کشور ایفا می‌کنند. تجربه کشورهای موفق مانند امارات و ترکیه نشان می‌دهد که تمرکز بر صادرات در مناطق آزاد می‌تواند جایگاه کشور را در تجارت جهانی ارتقا دهد. ایجاد اشتغال سالم و مولد با راه‌اندازی واحدهای تولیدی، خدماتی و گردشگری در مناطق آزاد، فرصت‌های شغلی متعددی برای ساکنان محلی و نیروهای متخصص فراهم می‌شود. این اشتغال‌زایی به کاهش بیکاری و افزایش رفاه اجتماعی کمک می‌کند. همچنین، آموزش نیروی کار و ارتقای مهارت‌ها از طریق تعامل با شرکت‌های بین‌المللی، کیفیت اشتغال را بهبود می‌بخشد. حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای مناطق آزاد به عنوان پل ارتباطی اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی عمل می‌کنند. با فراهم‌سازی زیرساخت‌های مناسب برای ترانزیت کالا، برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی و ایجاد پایگاه‌های صادرات مجدد، این مناطق نقش مهمی در تقویت جایگاه ایران در بازارهای منطقه‌ای و جهانی دارند. این هدف در ماده ۱ قانون اداره مناطق آزاد نیز به روشنی بیان شده است^{۱۵}. همچنین می‌توان به موارد زیر اشاره کرد، ۱- جلب سرمایه‌های خارجی. ۲- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید. ۶- محرومیت زدایی از مناطقی که امکان رشد و

¹⁴ <https://fa.wikipedia.org/wiki>

¹⁵ <https://www.irna.ir/news/>

¹⁶ <https://customsaffairs.blogfa.com/post/62>

تعرفه، ارزش کالا، مقررات صادرات و واردات، و جرایم غیرمرتبط با قاچاق تشکیل می‌شوند. این کمیسیون‌ها در دو سطح بدوی و تجدیدنظر فعالیت دارند و آیین دادرسی آن‌ها شامل ارجاع پرونده از سوی گمرک یا شکایت صاحب کالا، بررسی مستندات، تشکیل جلسات با حضور اعضای متخصص، و صدور رأی مستدل و قانونی است. رأی کمیسیون بدوی در مواردی قطعی و در موارد دیگر قابل اعتراض در کمیسیون تجدیدنظر است. همچنین، آرای کمیسیون تجدیدنظر تا سی روز پس از ابلاغ، قابل شکایت در دیوان عدالت اداری هستند که صرفاً از نظر شکلی بررسی می‌شود.^{۱۷} چالش‌های مرتبط با لجستیک و زیرساخت‌های حمل و نقل کشور از جمله حمل ریلی، هوایی، زمینی و ریلی، کمبود ناوگان مناسب، مسیرهای ارتباطی و...: زیرساخت‌های حمل و نقل ایران با چالش‌های متعددی مواجه‌اند که توسعه لجستیک را با مانع روبه‌رو کرده‌اند. در بخش ریلی، فرسودگی ناوگان، نبود خطوط سریع‌السیار و اتصال ناکافی به بنادر، بهره‌وری را کاهش داده است. حمل و نقل هوایی نیز تحت تأثیر تحریم‌ها، با کمبود قطعات یدکی، ناوگان قدیمی و محدودیت در خرید هواپیماهای جدید مواجه است. در حمل و نقل زمینی، کیفیت پایین جاده‌ها، ترافیک بالا و نبود سیستم‌های هوشمند مدیریت مسیر، از جمله مشکلات اساسی‌اند. همچنین، کمبود ناوگان مناسب، نبود هماهنگی بین نهادهای مسئول، و ضعف در سرمایه‌گذاری زیرساختی، موجب شده ایران نتواند از موقعیت جغرافیایی استراتژیک خود برای تبدیل شدن به هاب لجستیک منطقه بهره‌برداری کند.^{۱۸}

فقدان ضوابط و مقررات تجارت الکترونیک با سایر کشورها: فقدان ضوابط و مقررات تجارت الکترونیک با سایر کشورها یکی از موانع جدی در توسعه تجارت دیجیتال ایران محسوب می‌شود. نبود چارچوب‌های حقوقی مشخص برای تبادل داده، امضای دیجیتال،

تعدد گمرک‌ها، مقررات و استثنائات عدم نیازسنجی در ایجاد و توسعه گمرک‌های اجرایی، علاوه بر تحمیل بار مالی، امکان بروز تخلفات را افزایش داده است؛ گمرک‌های فاقد به دلیل فشارهای سیاسی و امنیتی ایجاد می‌شود و البته عدم تدوین طرح آمایش گمرک‌ها، در ادامه این روند مؤثر است. افزایش توجه غالباً مناطق آزاد و ویژه اقتصادی، بازارچه‌های مرزی و سایر استثنائات تجاری نیز علاوه بر افزایش تعداد گمرک‌های اجرایی، به تعدد رویه‌های گمرکی منجر شده است. مطابق قانون امور گمرکی در حال حاضر ۱۵ رویه برای ورود یا خروج کالا و وسیله نقلیه وجود دارد؛ علاوه بر رویه‌های از فوق، مطابق سایر مقررات و دستورالعمل‌ها، رویه‌های ورود و خروج کالا با شیوه‌های دیگری در گمرک‌های کشور انجام می‌شود که بعضاً برخی ضوابط و فرایندهای عمومی مستثنی بوده یا فرایند بیشتری دارند. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد به صورت میانگین در هر روز کاری یک بخشنامه یا دستورالعمل گمرکی صادر می‌شود. تعدد رویه‌ها، بخشنامه‌ها و استثنائات گمرکی از یک سو به ایجاد پیچیدگی در اجرای فرایندهای گمرکی شده و از سوی دیگر احتمال بروز خطای سهوی یا عمدی را افزایش می‌دهد.

ارزش‌گذاری و تعیین تعرفه: انگیزه‌های مختلفی برای کم‌اظهاری، بیش‌اظهاری و اظهار خلاف واقع در رویه‌های گمرکی وجود دارد و از سوی دیگر، مستندات و مدارک خارجی قابل جعل بوده و زیرساخت صحت‌سنجی آن وجود ندارد. از اینرو با توجه به پیچیدگی‌های قواعد و فرایندهای تعیین ارزش و تعرفه کالا، و تأثیر مستقیم آن بر درآمدهای عمومی و منفعت بازرگان، تعیین آن از اهمیت بالایی برخوردار است.

فقدان آیین دادرسی کمیسیون‌های رسیدگی به اختلاف‌های گمرکی: کمیسیون‌های رسیدگی به اختلاف‌های گمرکی، بر اساس ماده ۱۴۴ قانون امور گمرکی، به منظور حل اختلافات ناشی از تشخیص

¹⁷<https://hamilaw.ir/commissions-for-dealing-with-customs-disputes/>

¹⁸<https://www.eghtesadonline.com/fa/news>

مرزی و کمبود ناوگان، فرایند واردات و صادرات را دچار وقفه کرده و موجب افزایش هزینه‌ها و زمان ترخیص کالا می‌شود.

چالش در مدیریت کالاهای متروکه و اموال تملیکی: بخش عمده‌ای از کالاها در گمرک‌ها رسوب کرده یا به کالاهای متروکه تبدیل می‌شوند. نبود هماهنگی و کارایی در سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، نه تنها به کاهش درآمد دولت منجر می‌شود بلکه فضای فیزیکی گمرک‌ها را اشغال و عملکرد آنها را مختل می‌کند. چالش‌های قانونی و تجاری جدید: اصلاحات قانونی مانند قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، گرچه برای افزایش شفافیت طراحی شده‌اند، اما به دلیل نبود آموزش کافی و زیرساخت مناسب، خود به منبع ابهام و سردرگمی تبدیل شده‌اند. همچنین، نبود مقررات مشخص در زمینه تجارت الکترونیکی با سایر کشورها، مانع رشد تجارت دیجیتال در کشور شده است.

چالش‌های ناشی از تحریم‌های ظالمانه در مبادلات مالی و کالایی با سایر کشورها: تحریم‌های بین‌المللی موجب اختلال در تبادلات مالی و بانکی، محدودیت در حمل‌ونقل بین‌المللی و کاهش همکاری با نهادهای بین‌المللی گمرکی شده‌اند. از سوی دیگر، رقابت‌های منطقه‌ای و حساسیت‌های قومی-محلی، مانع ادغام گمرک‌های موازی یا بهینه‌سازی شبکه گمرکی شده‌اند. این عوامل، باعث پراکندگی منابع و افزایش هزینه‌های سربار در نظام گمرکی شده‌اند.

محرومیت زدایی و رقابت‌های منطقه‌ای

بازارچه‌های مرزی یا توسعه تجارت، الزاماتی نظیر توسعه تولید و تأمین نیاز کشورهای طرفین مرز با توجه به مزیت نسبی کشور دارد که نهایتاً گمرک‌ها می‌توانند در زنجیره پایانی این فرایند، محلی برای تبادل کالا باشند. متأسفانه برخی از مسئولان گمان می‌کنند صرف ایجاد گمرک یا بازارچه می‌تواند به توسعه تجارت منجر شود و به جای تأکید بر تأمین ملزومات و زیرساخت‌ها، توان خود را بر ایجاد گمرک

حل اختلافات آنلاین و حفاظت از حقوق مصرف‌کننده، باعث شده تا کسب‌وکارهای ایرانی نتوانند به‌طور مؤثر در بازارهای بین‌المللی فعالیت کنند. این خلأ قانونی، نه تنها اعتماد شرکای خارجی را کاهش می‌دهد، بلکه امکان سوءاستفاده و تضییع حقوق کاربران را نیز افزایش می‌دهد. در حالی که کشورهای پیشرفته مانند اتحادیه اروپا و ایالات متحده، مقررات جامعی در زمینه تجارت الکترونیک تدوین کرده‌اند، ایران همچنان نیازمند تصویب قوانین هم‌راستا با استانداردهای جهانی است.^{۱۹}

رسوب کالا در اماکن گمرکی: یکی از چالش‌های مهم تجارت خارجی ایران است که به دلایل متعددی از جمله پیچیدگی فرآیندهای اداری، نوسانات ارزی، کمبود زیرساخت‌های انبارداری، و تأخیر در صدور مجوزهای لازم رخ می‌دهد. این پدیده باعث توقف کالاها در مبادی ورودی کشور شده و پیامدهایی چون افزایش هزینه‌های نگهداری، اختلال در زنجیره تأمین، و کاهش اعتبار تجاری واردکنندگان را به همراه دارد. گمرک ایران در گزارشی رسمی، ۱۰ عامل اصلی رسوب کالا را شناسایی کرده که شامل مواردی چون تخصیص دیر هنگام ارز توسط بانک مرکزی، الزام ثبت سفارش پیش از تخلیه کالا، و نبود هماهنگی میان نهادهای مجوزدهنده است.^{۲۰}

کمبود منابع انسانی و مالی گمرک: گمرک ایران برای انجام وظایف تخصصی خود، از جمله بازرسی دقیق، ارزیابی فنی و تحلیل داده‌ها، با کمبود نیروی انسانی متخصص و منابع مالی مواجه است. این کمبودها، گمرک را در اجرای مؤثر مقررات ناتوان می‌سازد و بهره‌وری آن را کاهش می‌دهد.

ضعف لجستیکی و زیرساختی: زنجیره تأمین و حمل‌ونقل کشور، به‌ویژه حمل‌ونقل ریلی، زمینی و هوایی، فاقد توسعه‌یافتگی لازم است. نبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل کافی، ناکارآمدی پایانه‌های

¹⁹ <https://ivsi.ir/rules-for-e-commerce/>

²⁰ <https://pspexpress.com/fa/mag/detention-goods-customs/>

نسبت به ورود اطلاعات اقدام می نمایند؛ این در حالی است که بخش بسیاری از فیلدهای اطلاعاتی مورد نیاز، تکراری بوده و در سامانه ای دیگر ارائه شده بود. عدم تبادل اطلاعات مؤثر اطلاعات نباشد (عدم طراحی فرایند یکپارچه در سامانه ها دیگر قرار گرفته و نیازی به ورود مجدداً) به گونه ای که داده های یک سامانه عینا و فرادستگاهی از مهمترین علت های بروز این چالش است (مرکز پژوهش مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۳).

نقش توسعه و تعاملات گمرک با توجه به تمرکز بر چالش ها: توسعه تعاملات گمرک با تمرکز به مسائل و چالش های اصلی حوزه گمرکی کشور بوده است؛ از این رو به تعلل در فرایندهای گمرکی و تضییع حقوق با تمرکز بر پیچیدگی های ناظر بر اعمال مقررات گمرکی، چالش های اصلی گمرک که غالباً عمومی و خصوصی منجر میشود، مورد بررسی قرار گرفت؛ چالش های فرایندی، اجرایی و حتی سیاسی نظیر تعدد گمرکات، تعدد مقررات، استثنائات و بخشنامه ها، تعدد دستگاه های همجوار، تعدد سامانه ها، چالش های ارزی، چالش های تعیین ارزش و سایر چالش ها. سپس ظرفیت های قانونی و ساختاری که می تواند چالش های مذکور را کاهش دهد، مورد بررسی قرار گرفت؛ ظرفیت هایی نظیر تغییر جایگاه و ساختار گمرک (ادغام حوزه اجرا و مقررات گذاری)، تقویت نظارت در سایر زنجیره های مبادله کالا (پس از گمرک)، تقویت سازوکار حسابرسی و ارزیابی پس از ترخیص و توسعه دیپلماسی گمرکی. در مجموع به نظر میرسد حل چالش های گمرکی، در ابتدا نیازمند بازتعریف برخی از فرایندهای اجرایی است که باید متناسب با سیاست های صنعتی، تجاری و حتی سیاست خارجی کشور تنظیم شود؛ توجه به ظرفیت کشور در تشکیل و تقویت کریدورها و مسیرهای بین المللی، تسهیل و توسعه صادرات با تأکید بر قرار گرفتن در زنجیره ارزش منطقه ای و جهانی، توسعه روابط سیاسی- اقتصادی با بازیگران و شرکای اصلی، حمایت های هدف دار و مدت دار از تولید رقابت پذیر

متمرکز می کنند. رقابت های منطقه ای و حساسیت های قومی و قبیله ای در برخی از نقاط مرزی کشور نیز به این چالش دامن زده است؛ به گونه ای که بعضاً امکان حذف یا ادغام یکی از گمرک های همجوار وجود ندارد و می تواند به اعتراض هرکدام از طرفین منجر شود؛ همچنین ایجاد گمرک در یک منطقه، به ایجاد انتظار و حق برای ایجاد گمرکی دیگر در مناطق همجوار میشود. از سوی دیگر این رقابت ها و حساسیت های اجتماعی به افزایش تعداد و وسعت مناطق آزاد تجاری صنعتی، مناطق ویژه اقتصادی و بازارچه های مرزی منجر شده است که گمرک موظف است بعضاً در مبادی تمامی موارد مذکور مستقر شود.

عدم تبادل اطلاعات میان سامانه ها و دستگاه ها

امروزه استفاده از فناوری های نوین یکی از ملزومات اساسی و از ابتدایی ترین زیرساخت های مورد نیاز به منظور سهولت در ارائه خدمات محسوب می شود. استفاده از سامانه های نرم افزاری می تواند به تسهیل فرایندهای ارائه خدمات، شفافیت، کشف و پیشگیری از تخلفات، و ارائه داده ها و اطلاعات قابل استناد به فعالان اقتصادی، کارشناسان و تصمیم گیران کشور منجر شود. در دهه اخیر، تحول چشمگیری در استفاده از سامانه های الکترونیکی و حذف کاغذ در بسیاری از فرایندهای گمرکی صورت پذیرفت. نتیجه در حال حاضر آمار صادرات و واردات کشور به تفکیک گمرک، کشور، تعرفه، سال و ماه در تارنمای رسمی گمرک منتشر شده و برای عموم قابل استفاده است. به موازات استقرار سامانه جامع امور گمرکی، سایر دستگاه ها از جمله وزارت صنعت، معدن و تجارت نیز اقدام به ایجاد سامانه (از قبیل سامانه سفارش مخصوص صدور ثبت سفارش) و حذف فرایندهای کاغذی صدور مجوز کردند. به مرور زمان فعالان اقتصادی با چالش تعدد سامانه ها روبه رو شدند به گونه ای که برای انجام فرایندها گمرکی بایستی به صورت مجزا به سامانه های گمرک، وزارت صنعت، معدن و تجارت، بانک مرکزی، وزارت راه و شهرسازی (سازمان بنادر و دریانوردی و سازمان راهداری) و... مراجعه کرده و

و الزامات فنی و تسهیل تجارت است؛ گمرک جمهوری اسلامی ایران شامل ستاد مرکزی گمرک ایران و گمرک‌های اجرایی است. در حال حاضر تعداد ۲۳۱ اماکن گمرکی و ۱۳۸ گمرک اجرایی در کشور فعال هستند که حدود ۳۰ گمرک در استان‌های غیرمرزی فعالیت می‌کنند. گمرک‌های اجرایی موظفند در مرزهای رسمی تردد کالا و مسافر (اعم از زمینی، دریایی و هوایی) و همچنین در مبادی بازرچه‌های مرزی، مناطق آزاد تجاری صنعتی، مناطق ویژه اقتصادی، بنادر خشک و ... مستقر باشند. براساس بررسی‌های انجام شده مجموعه گمرک حدوداً دارای ۹ هزار نفر پرسنل است. (مرکز پژوهش‌های جمهوری اسلامی، ۱۴۰۳).

مناطق آزاد

با این وجود، مناطق آزاد در ایران از دهه ۱۳۷۰ ایجاد شده‌اند و علاوه بر ۷ منطقه آزاد کنونی، ۸ منطقه آزاد دیگر نیز قرار است که ایجاد شوند. منطقه آزاد ارس به عنوان یک منطقه آزاد تجاری-صنعتی، در شمال غرب کشور و همجوار با منطقه قفقاز، به عنوان پلی برای ایران با کشورهای قفقاز و اروپای شرقی، توانایی ایفای نقش را دارد (آموزگار بهمبری و نادری زاده، ۱۴۰۲). این منطقه آزاد، «محصول کنش نظام‌های متعدد در مقیاس فضایی مختلف است که از آن به عنوان یکی از شش دروازه حیاتی ایران در راستای پیوند اقتصاد داخلی با اقتصاد جهانی نام برده می‌شود. به عبارتی، مسیر تحول این سازه فضایی-اقتصادی توسط نظام‌هایی در حال هدایت است که آن را از درون و بیرون سازمان می‌دهند و در این بین، ساختیابی منطقه آزاد ارس در سطح بیرونی محصول تعاملات خاص با فضاهای پیرامونی به ویژه قفقاز جنوبی است (ولی قلیزاده، ۱۳۹۴: ۱۵۷) ایران ۹ منطقه آزاد تجاری-صنعتی دارد که عبارتند از:

(کیش، قشم، چابهار، ارس، انزلی، بانه و مریوان، اروند، ماکو، قصرشیرین و مازندران)

مبتنی بر مزیت‌های نسبی کشور، ازجمله سیاست‌هایی است که باید تنقیح شده و بر مبنای آن تحولات تجاری، گمرکی و زیرساختی تعریف شود (محمدی فرد، ۱۴۰۳) در باز طراحی فرایندهای بهینه مبتنی بر اصول تجاری کشور و با اهداف کمی قابل سنجش، می‌توان به منظور افزایش کارایی از ظرفیت‌های قانونی و ساختاری از قبیل موارد زیر استفاده کرد:

- تکمیل استقرار سامانه‌ها و تبادل اطلاعات (با رویکرد کاهش دخالت عامل انسانی و اسناد فیزیکی و اعمال قواعد به صورت سیستمی)
- رصد سایر گلوگاه‌ها و اجزای زنجیره تأمین و توزیع کالا در کشور
- به روزرسانی سازوکارهای مدیریت خطر و بهره‌مندی حداکثری از آن، استفاده از ابزارهای نوین و سایر تجهیزات پیشرفته کنترلی از طریق اصلاح مدل تأمین مالی و الگوی انعقاد قرارداد با بخش خصوصی
- تدوین طرح آمایش گمرک‌ها و جلوگیری از تعدد گمرک‌های فاقد توجیه
- ادغام حوزه اجرا و مقررات گذاری تجاری و گمرکی
- توسعه دیپلماسی گمرکی (با رویکرد پیوستن به اتحادیه‌های گمرکی و تبادل اطلاعات).

آشنایی با گمرک و مناطق آزاد ایران

در کشور ما گمرک جمهوری اسلامی ایران سازمانی دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی است که به عنوان مرزبان اقتصادی کشور نقش محوری و هماهنگ کننده را در مبادی ورودی و خروجی کشور دارد. گمرک مسئول اعمال حاکمیت دولت در اجرای قانون امور گمرکی و سایر قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات و عبور (ترانزیت) کالا و وصول حقوق ورودی و عوارض گمرکی و مالیات‌های مربوطه

۳. پیشینه پژوهش

جهانی برای عرضه کالاهای تولیدی و افزایش صادرات از مهمترین اهداف و سیاست‌های اقتصادی محسوب می‌شود. از این رو درآمد حاصل از صادرات نیز سهم قابل ملاحظه‌ای در تامین بودجه کشور دارد. در دنیای پر فراز و نشیب اقتصادی امروز توسعه صادرات غیرنفتی در کشورهای نفت خیز هم مورد توجه کشورهای دیگر قرار دارد. از این رو کشورها با حفظ ثروتهای ملی برای سرمایه گذاری بیشتر در بخش صادرات غیرنفتی هم تلاش می‌کنند. به عقیده کارشناسان اقتصادی یکی از مهمترین آثار و نتایج توسعه صادرات غیرنفتی، رونق فعالیت های تولیدی، ایجاد اشتغال، کاهش میزان بیکاری در کشور و بهبود موقعیت تجاری و اقتصادی در عرصه تجارت بین الملل است. همه آنچه گفته شد را می‌توان بخشی از شاخصه های توسعه و رشد اقتصاد پایدار دانست. با توجه به روند رو به شتاب جهانی شدن و تحولات اخیر در سطح ملی و بین المللی در زمینه مناسبات تجاری و لزوم حرکت به سمت گمرک الکترونیک گمرک ایران تلاش کرده همگام با حرکت شتابان و روبه رشد اقتصادی و ارتباطات جهانی متناسب با برنامه های توسعه و همچنین سند چشم انداز بیست ساله کشور در راستای تامین رضایتمندی مردم، اهداف، امکانات، روش‌ها، برنامه های خود را تنظیم کند. گمرک پل ارتباطی بین سیاست‌های مالی و بازرگانی و مهمترین سازمان اثرگذار در روند تجارت بین المللی از اهمیت و حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. از این رو اجرای این سیاست‌ها نیازمند به گمرک ی کارآمد و موثر است. تندر (۱۴۰۲) با عنوان بررسی چگونگی ارزشگذاری گمرک در بندر شهید رجایی و مناطق ویژه اقتصادی پرداخته اند و نشان داده اند ررسی عوامل موثر بر پیشرفت و ترقی و توسعه در جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه ی این کشورها از آموزش و پرورش توانمند و کارآمد برخوردار هستند. تبلور آموزش و پرورش در تربیت نیروهای انسانی متعهد، دانشمند، متخصص و ماهر است. در دنیای امروز که علم و تکنولوژی با رشد و

مهدی و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان شناسایی و اولویت بندی موانع کاهش زمان ترخیص در گمرک چابهار پرداخته اند و نشان داده اند وهش حاضر به منظور شناسایی و اولویت بندی موانع کاهش زمان ترخیص در گمرک چابهار با روش AHP انجام پذیرفت. تحقیق حاضر از نظر گردآوری داده ها و اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل یک تحقیق توصیفی و غیر آزمایشی می باشد. جامعه آماری این تحقیق مرکب از کلیه متخصصان و فعالین حوزه گمرک و تجارت بین المللی به تعداد تقریبی ۴۰۰ نفر بود. در این پژوهش برای نمونه آماری از ۱۹۶ نفر از کارکنان و متخصصین درگیر با تجارت کالا در گمرک شهرستان چابهار نظرخواهی شد. در این پژوهش پس از تهیه مدل مفهومی تحقیق، با استفاده از پرسشنامه و ماتریس مقایسات، اقدام به اجرای مدل با استفاده از تکنیک AHP شد. ابزار گردآوری داده ها مقیاس کالمی مهم ترین موانع کاهش زمان ترخیص در گمرک چابهار بود. این پژوهش از روش تحلیل سلسله مراتبی AHP برای اولویت بندی موانع کاهش زمان ترخیص در گمرک چابهار استفاده شده است. نتایج حاصل از تلفیق معیارها و زیرمعیارها با هدف رتبه بندی این عوامل نشان می‌دهد که در بعد بعد قانونی: ۱. قوانین نداشتن صرفه اقتصادی برای مصرف کننده، ۲. قوانین قیمت گذاری نامناسب تعرفه ها، ۳. قوانین نداشتن صرفه اقتصادی برای تولید کننده؛ در بعد اداری و زیربنایی: ۱. عدم وجود تجهیزات و وسایل تخلیه و بارگیری، ۲. عدم وجود تجهیزات و وسایل حمل و نقلی الزم، ۳. عدم وجود انبار کالا و بعد فردی: ۱. نبود نیروی توانمند و کارآمد متخصص، ۲. نبود ارتباط سازنده و دوستانه در کارها، ۳. عدم توانایی ابتکار و خلاقیت مهمترین موانع بودند. هاشمی (۱۴۰۳) با عنوان نقش گمرک در رشد و توسعه اقتصادی کشور پرداخته اند و بیان کرده اند در کشورهایی که اداره امور آنها از فروش منابع و ذخایر ملی چون نفت و گاز انجام می‌شود حضور در بازارهای

می باشند. نتیجه می گیریم که در مقررات مربوط به امور گمرکی در بخش‌ها فوق دچار این چالش‌ها هستیم و برای حل آن‌ها، مصادیق تعارضات، که ابتدای وصول یا استرداد تضمین، مقررات کنوانسیونها و امور گمرکی می باشند، وحدت رویه، در یکسان سازی تشریفات در امر تضمین گمرکی وجود ندارد. جهت ایجاد وحدت رویه، با اتکا به قاعده حقوقی تزام و تعارض، پیشگیری از تداوم چالش‌ها و حفظ حقوق موسسات ضامن و گمرک هریک از چالش‌های مورد تحلیل قرار گرفته است، هدف از نگارش این مقاله روشن ساختن تعارضات است، که تاکنون در ادبیات حقوقی ایران به آن توجه نشده است. آموزگار بهمبری و نادری زاده (۱۴۰۲) با عنوان تاریخچه مناطق آزاد ایران و مزایا و معایب آنها پرداخته اند و بیان کرده اند مناطق آزاد، محدوده ای از قلمرو اصلی کشور است که از قوانین کشور مستثنی و مقررات خاصی بر آن‌ها اعمال می شود. در ایران این مناطق به دلیل دسترسی به آب های آزاد موقعیت استراتژیک خوبی دارند ولی بنا به دلیل نبود مدیریت صحیح و تغییرات و نوسانات ارزی در ۴۰ سال اخیر آنطور که باید در موجب پیشرفت کشور نشده است. مناطق آزاد توسط مقام صلاحیت دار اداره می شوند. ایران دارای نه منطقه آزاد فعال شامل کیش، چابهار، انزلی و... است. کیش اولین منطقه آزاد ایران در سال ۱۳۵۶ پیش از انقلاب و در تاریخ هفتم بهمن ماه ۱۳۶۹ هیات وزیران، جزیره قشم، و در هیجدهم اردیبهشت ماه ۱۳۷۰ محدوده ای از خلیج چابهار (راضی شرق اسکله شهید کلانتری) را به عنوان منطقه آزاد تجاری پس از انقلاب انتخاب کردند. مناطق آزاد از مالیات معاف اند و برای جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی باید قوانین و مدیریت صحیح این مناطق در اولویت های سیاست مدیریتی دولت باشد تا از این راه توسعه صادرات غیر نفتی، ورود به بازار جهانی، واردات ارزان، توسعه فناوری و ایجاد اشتغال که از اهداف ایجاد این مناطق است بهره مند شویم. از تهدیدات کارگران و تولیدکنندگان مناطق آزاد می توان به حقوق حداقلی، قاچاق بی رویه،

گسترش وسیع و جهان شمول به عنوان عامل مهم و اساسی در فرایند رشد و توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع بشری به حساب می آیند، نهادها و نظام های آموزش و پرورش نقش بس عظیم و پراهمیتی را به دست آورده‌اند. عنایت و توجه روزافزون به نوع و گسترش آموزش ضرورتی انکار ناپذیر است که ناشی از آهنگ سریع تغییرات در عرصه های مختلف فعالیت های اقتصادی، اجتماعی جوامع می باشد. ترقی و پیشرفت های علمی و تکنولوژی در دنیای امروز و سرعت تغییرات و دگرگونی در اسلوب و روش های علمی و تکنولوژی بسیار سریع و حیرت انگیز است و غفلت و عدم توجه کافی به آموزش‌های لازم و مناسب و غفلت از هماهنگی و تطابق سطح کیفی و کمی و نیروی انسانی با سطح رشد علمی و فنی از هر جامعه ای نهایتاً تنگناها و مشکلات عدیده ای را فرا راه رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه ایجاد خواهد نمود. سلیمی وهمکاران (۱۴۰۲) با عنوان چالش های مربوط به تضمین گمرکی در مقایسه با کنوانسیون‌های بین المللی و قوانین هم عرض پرداخته اند و بیان کرده اند هر سازمانی تحت حاکمیت مجموعه قوانین مقررات عام و خاص قرار دارد، بدیهی است قوانین و مقررات حاکم با نقاط قوت و ضعف همراه باشد لذا نقاط ضعف آن زمینه به چالش تبدیل شدن دارد با این اوصاف گمرک کشوری به عنوان یکی از مهمترین سازمان های حقوقی و قانونی کشور که به کنوانسیون‌های تجاری بین المللی، نظیر تیر ۱۹۷۵ و کنوانسیون تجدید نظر شده کیوتو ۱۳۸۹ الحاق شده است نیز از این قاعده مستثنا نیست بنابراین، در بحث تضمین با چالش های در مقررات مواجه هستیم که یک سری تعارضات یا تزاخمت با مقررات کنوانسیونها از قبیل نحوه تعیین و میزان تضمین، مدت زمان مطالبه و کسری محموله های عبوری یا تعارض با قوانین هم عرض از جمله، تضمین در پوشش بیمه نامه معتبر، عنصر عمد و غیر عمد در رویه ورود موقت، یا مدت زمان پروانه عبوری در وصول یا استرداد تضمین

پس‌انداز و سرمایه‌گذاری می‌گردد. از دیگر مزایای صادرات، افزایش درآمد و به تبع آن بهبود رفاه جامعه و قدرت اقتصادی و سیاسی یک کشور و بازتاب آن در جایگاه بین‌المللی می‌باشد. پلنر (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان رسیدگی به چالش‌های مربوط به کنترل‌های گمرکی در مناطق آزاد، بیان می‌کند که تجارت همیشه یکی از مظاهر آزادی و قدرت بوده است. ایده "بندر آزاد" را می‌توان در ۱۶۷ سال قبل از میلاد مسیح جستجو کرد، روم در آن زمان را به یک بندر آزاد تبدیل کند. دولت‌های شهر در اوایل قرون زمانی که سنای روم تصمیم گرفت جزیره دلوس وسطی، مانند ونیز، به روشی عمل می‌کردند که امروزه می‌توان آن‌ها را به عنوان بندرهای آزاد یا مناطق آزاد تعریف کرد. شهرهای هامبورگ و برمن، بازیکنان اصلی لیگ هانستیک در دریای شمال و دریای بالتیک در قرن سیزدهم، جلوه دیگری از این پدیده بود. با این حال، معمولاً توافق میشود که قدیمیترین منطقه آزاد به مفهوم مدرن آن به شانون در ایرلند باز میگردد، جایی که اولین منطقه تجارت آزاد، که معمولاً بیشتر به آن، نوع منطقه آزاد می‌گویند، در سال ۱۹۵۹ تأسیس شد. در سایت بریتانیکا (۲۰۲۰) مقاله ای با عنوان مناطق آزاد: سودها و هزینه‌ها، به این موضوع اشاره میکند که مناطق آزاد به عنوان ابزاری برنامه ریزی برای کمک به تقویت توسعه اقتصادی در صحنه ظاهر شده‌اند. آن‌ها مزایای خود را دارند، اما مشکلات سیاسی نیز دارند. از زمان باستان، دولت‌ها، شاهنشاهان، پادشاهان و ملکه‌ها سایت‌های ویژه ای را در اختیار بازرگانان و سرمایه‌گذاران قرار میداده‌اند که از رژیم‌ها و مقررات عادی مالیات بر صادرات و بازپرداخت در ازای دریافت مداوم درآمد مورد نیاز مردم برای تأمین استراحت استفاده می‌کرده‌اند. چتپادحیای و میتکا (۲۰۱۹) با عنوان تعادل نش در تعرفه‌های گمرکی در یک مدل تجارت چند کشوری پرداخته‌اند و نشان داده‌اند ما یک مدل تعادل عمومی از تجارت با دو کالا و چندین کشور را مطالعه می‌کنیم که در آن هر کشور تعرفه‌ی انحرافی خود را به صورت

استخدام کارگران خارجی، قرارداد‌های کوتاه مدت و... اشاره کرد. در حال حاضر به دلیل وجود گمرک و نبود ابزارهای کنترلی لازم، مناطق آزاد به صورت یک پایگاه قاچاق کالا به داخل کشور تبدیل شده‌اند. عوامل موفقیت مناطق آزاد موقعیت جغرافیایی مناسب و هماهنگی اهداف این مناطق با سایر مناطق داخلی جهت پیشرفت اقتصادی کشور است. هدف این مقاله روند تاریخی ایجاد مناطق آزاد، مزایا و معایب، عوامل تهدید آفرین و دلایل عقب ماندگی نسبی این مناطق در مقابل مناطق آزاد تجاری پیشرفته جهان است. روش مقاله جمع‌آوری اطلاعات و کتابخانه‌ای است. یافته‌ها نشان می‌دهد مناطق آزاد معاف از مالیات و برای خروج از تک محصولی بودن و ورود به بازار جهانی است اما دولت ایران با توجه به نقص در مدیریت به اهداف کامل در این زمینه نرسیده است. شیرینی قلعه جوقی (۱۴۰۱) با عنوان الزامات نظام گمرکی مطلوب در تحقق اقتصاد دانش‌بنیان پرداخته‌اند و بیان کرده‌اند روزانه میلیاردها ارز کالا و خدمات بین کشورها مبادله می‌شود و ملت‌ها از طریق شبکه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به یکدیگر پیوند می‌خورند. امروزه نمی‌توان کشوری را یافت که خودکفا باشد. طی سال‌های اخیر نه تنها حجم تجارت بین‌المللی افزایش بسزایی داشته است، بلکه تغییرات زیادی در الگوهای تجارت خلق شده است. صادرات اساساً رابطه فشرده‌ای با تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی کشور دارد و به عنوان نیروی محرکه تولید و اقتصاد قلمداد می‌شود. صادرات سبب افزایش ظرفیت تولید داخلی شده و به پیروی آن حجم بالای تولید باعث افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه می‌گردد. رابطه معنی‌دار و مستقیم بین کاهش تورم و کاهش قیمت‌های داخلی یک بنگاه تولیدی دارد و مزیت رقابتی در میدان بین‌المللی بر پایه نظریه مزیت نسبی به وجود می‌آید. افزایش صادرات سبب افزایش درآمد ارزی کشور می‌گردد، از کسری بودجه کشور می‌کاهد و تاثیر مثبت بر تراز پرداخت‌ها خواهد داشت. همچنین اثرات مثبت صادرات سبب کاهش بیکاری،

به نقطه تجارت آزاد، یکنواختی بازدهها و مرزهای استراتژی‌های تعادل است. نتیجه نهایی این است که اگر و تنها اگر تخصیص تعادل بهینه پارتو باشد، هیچ تجارتی وجود ندارد. تینگ (۲۰۱۷) تاپسیس اصلاح شده با شاخص رتبه بندی متفاوت را بررسی کرده است. نتایج تجربی نشان داد اگر تعداد جایگزینی بیش از دو تا باشد و اگر اهمیت نسبی دو جدایی در نظر گرفته شود، شاخص رتبه بندی پیشنهادشده، انتخاب بهتر خواهد بود. در نهایت، شاخص رتبه بندی پیشنهادی از شاخص رتبه بندی اصلی برتر است. پیری سارمانلو (۲۰۱۷) به مطالعه توسعه مناطق آزاد تجاری در بستر نظام اقتصاد مقاومتی برای منطقه چابهار پرداخته است. در این مقاله به بررسی سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، مبانی نظری تجارت آزاد و اهداف شکل گیری آن و موانع و راهکارهای توسعه پرداخته شده است.

غیر مشارکتی برای به حداکثر رساندن سود خانوار نماینده تعیین می‌کند. ما وجود تعادل نش استراتژی خالص را با نشان دادن اینکه محدودیت‌های ثابتی برای نرخ‌های تعرفه وجود دارد که در بین کشورها رایج است و توابع سود در بازی القایی، شبه‌مقعر هستند، اثبات می‌کنیم به طور جداگانه، نشان می‌دهیم که بهترین پاسخ‌ها، توابع اکیدا صعودی هستند و مثال‌های قوی ارائه می‌دهیم که نشان می‌دهد بازی نیازی به سوپرمدولار بودن ندارد. این واقعیت که سود یک کشور به طور یکنواخت به افزایش نرخ تعرفه‌ی رقیب پاسخ نمی‌دهد، نشان می‌دهد که شرط استاندارد در ادبیات برای مقایسه‌ی سود در تعادل‌های نش در مدل ما شکست می‌خورد. سپس نشان می‌دهیم که مشارکت حداکثر دو کشور در تغییرات تعرفه‌ی مذاکره‌شده برای ایجاد یک تخصیص بهبود پارتو نسبت به تعادل نش کافی است. نتایج بیشتر ارائه شده مربوط به مکان بهترین پاسخ نسبت

۴. نتیجه‌گیری

متغیری برون‌زا، ارتباطات مالی و تجاری بین‌المللی را برای گمرک و مناطق آزاد با محدودیت مواجه کرده است. در نتیجه، شاهد بروز نارضایتی تجار، کندی در ترخیص کالاها، رسوب گسترده کالا در اماکن گمرکی، و کاهش بهره‌وری اقتصادی مناطق آزاد و ویژه هستیم. این شرایط نشان می‌دهد که تعامل میان گمرک و مناطق آزاد نیازمند بازمهندسی جدی در فرآیندها، قوانین، زیرساخت‌ها و سیاست‌گذاری‌هاست. ناهماهنگی سازمانی و نبود رویکرد یکپارچه موجب شده فرصت‌های اقتصادی این مناطق به‌درستی محقق نشوند و کارکرد اصلی آن‌ها در تسهیل تجارت و تولید کم‌رنگ گردد.

تعامل مؤثر میان گمرک و مناطق آزاد و ویژه اقتصادی، نقشی حیاتی در تقویت تجارت خارجی، جذب سرمایه‌گذاری و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند. با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد که این تعاملات در ایران با چالش‌های متعددی روبه‌روست که بخش عمده‌ای از آن‌ها ناشی از ساختار پیچیده و غیرهم‌راستای نظام گمرکی با الزامات مناطق آزاد و ویژه است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به تعدد مقررات و رویه‌ها، ارزش‌گذاری غیرشفاف، کمبود منابع انسانی و مالی، ضعف در زیرساخت‌های حمل‌ونقل، و خلأ در مقررات تجارت الکترونیک اشاره کرد. همچنین ایجاد بدون نیازسنجی گمرک‌های اجرایی، در کنار حساسیت‌های قومی و رقابت‌های منطقه‌ای، موجب گسترش بی‌رویه نهادهای گمرکی و افزایش بار اداری شده که فرآیندهای تجاری را کند و غیرکارآمد ساخته است. افزون بر آن، تحریم‌های خارجی نیز به‌عنوان

۵. راهکارهای پیشنهادی

شناسایی چالش‌های موجود تعامل میان گمرک و مناطق آزاد و ویژه همواره با چالش‌هایی مانند دوگانگی در مقررات، تاخیر در تبادل اطلاعات،

ساماندهی مقررات و رویه‌های گمرکی: بازننگری در رویه‌های متعدد موجود، حذف مقررات موازی و متضاد، و یکپارچه‌سازی بخشنامه‌ها از طریق ایجاد سامانه‌های الکترونیکی متمرکز و هوشمند.

ایجاد سامانه هوشمند ارزش‌گذاری و کنترل تعرفه: راه‌اندازی سامانه آنلاین با اتصال به منابع معتبر بین‌المللی برای ارزش‌گذاری شفاف و جلوگیری از جعل اسناد و کم‌اظهاری.

اصلاح ساختار قانونی و تقویت آیین دادرسی گمرکی: تدوین آیین‌نامه‌های شفاف برای کمیسیون‌های اختلاف گمرکی و افزایش شفافیت در فرآیند رسیدگی به اختلافات.

تقویت زیرساخت‌های لجستیکی در مناطق آزاد و مرزی: توسعه حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای، احداث پایانه‌های مدرن، انبارهای هوشمند و تقویت ارتباطات بین منطقه‌ای برای کاهش رسوب کالا.

افزایش تعامل بین سازمانی از طریق کارگروه‌های مشترک: تشکیل کمیته‌های دائمی میان گمرک، دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد، وزارت اقتصاد، بانک مرکزی و وزارت صمت برای هماهنگی سیاست‌ها.

توسعه تجارت الکترونیکی و تنظیم مقررات آن: تدوین ضوابط مشخص برای تجارت دیجیتال با سایر کشورها و بهره‌گیری از بلاک‌چین و فناوری‌های نوین در ثبت و رهگیری کالا.

آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی گمرک و مناطق آزاد: برگزاری دوره‌های آموزشی منظم برای کارکنان، ارتقای دانش فنی در حوزه IT، بازرسی، ارزش‌گذاری و تحلیل داده‌ها.

مدیریت بهتر کالاهای متروکه و هماهنگی با سازمان اموال تملیکی: ایجاد سامانه یکپارچه برای پیگیری وضعیت کالاهای رسوبی و تعیین تکلیف سریع‌تر با حضور نمایندگان گمرک، انبارها و سازمان فروش اموال.

موازی‌کاری نهادی، و کمبود شفافیت در فرآیندهای اداری روبه‌رو بوده است. این مشکلات منجر به کاهش بهره‌وری، افزایش هزینه‌ها، و کند شدن روند تجاری می‌شود.

تقویت یکپارچگی سامانه‌های اطلاعاتی یکی از کلیدی‌ترین راهکارها، اتصال یکپارچه سیستم‌های اطلاعاتی گمرک با مناطق آزاد است. با راه‌اندازی پنجره واحد تجاری و استقرار فناوری‌های نوین مانند بلاک‌چین و هوش مصنوعی، می‌توان جریان داده‌ها را تسریع کرده و امکان نظارت لحظه‌ای بر کالاها و عملیات تجاری را فراهم کرد.

بازنگری در قوانین و مقررات متداخل تعارض میان قوانین گمرکی و مقررات مناطق آزاد باعث سردرگمی فعالان اقتصادی شده است. تدوین قوانین شفاف، هماهنگ و قابل اجرا در سطح ملی که بین نهادها هم‌افزایی ایجاد کند، می‌تواند زمینه‌ساز تعاملات مؤثرتر باشد.

آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی ارتقای سطح دانش و مهارت کارکنان گمرک و مناطق آزاد در زمینه‌های تجاری، فنی و قانونی، از دیگر گام‌های مهم در بهبود تعاملات است. ایجاد دوره‌های آموزشی مشترک و توسعه فرهنگ همکاری می‌تواند بهره‌وری سازمانی را افزایش دهد.

تسهیل مشارکت بخش خصوصی و نهادهای مشورتی تعامل سازنده با بخش خصوصی، اتاق‌های بازرگانی و نهادهای مشاوره‌ای باعث شناسایی بهتر نیازهای عملیاتی و کاهش اصطکاک‌ها می‌شود. برگزاری نشست‌های مشترک، کارگروه‌های تخصصی، و دریافت بازخورد مستمر، به سیاست‌گذاری مؤثرتر و چابک‌تر کمک می‌کند.

تدوین طرح آمایش گمرکی کشور: طراحی و اجرای یک طرح جامع برای استقرار منطقی گمرک‌های اجرایی بر اساس نیازسنجی تجاری و ظرفیت لجستیکی مناطق آزاد و مرزی.

، پاییز ۱۴۰۱

آمار رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران:

مرکز پژوهش های جمهوری اسلامی ، ۱۴۰۳

لزومی انامق، رباب و ناهیدی امیرخیزی،
محمدرضا، ۱۳۹۶، بررسی پنجره واحد تجارت فرامرزی
و رابطه آن با رونق اقتصادی ایران، هفتمین کنفرانس
ملی مدیریت، اقتصاد و
حسابداری، تبریز، <https://civilica.com/doc/680497>.
حمدی الموتی، مسعود. (۱۳۷۶). مناطق آزاد و اثرات
اقتصادی و بازرگانی آن، تهران: موسسه مطالعات و
پژوهشهای بازرگانی، ص ۶-۲۰

حسینی، بررسی وضع مناطق کشور : <https://www.iribnews.ir/fa/>
ews/2018492/ (۱۱/۱۱/۱۳۹۶).

ولیعقوبزاده، علی؛ (۱۳۹۴)؛ تبیین اهمیت ژئواکونومیکی
قفقاز جنوبی در راستای ارتقای منطقه آزاد ارس؛
فصلنامه ژئوپلیتیک، سال یازدهم، شماره اول، بهار،
صص ۱۹۴-۱۵۷.

شهبازبگیان، محمدرضا و حبیب زاده،
سایه، ۱۴۰۱، تحلیل آمیسی توسعه منطقه آزاد ماکو:
یک رویکرد مبتنی بر پویایی سیستم ها به سوی
توسعه پایدار، <https://civilica.com/doc/1501450>.

هادیانی، زهره، و رحمانی، اسماعیل. (۱۳۹۵). تحلیل
اثرات منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار بر ابعاد
اقتصادی و فیزیکی شهر چابهار. مطالعات برنامه ریزی
سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)،
۱۱(۳۴)، ۸۵-۱۰۰. SID.
<https://sid.ir/paper/175953/fa>

Corey Tazzara, Siena Hinshelwood. free Ports in
the Liberal Imagination: Evidence from The
Economist and The New York Times, 1845-
2010
<https://doi.org/10.1080/23801883.2023.228006>

Souhaila Kammoun (IHEC, CODECI,
University of Sfax, Tunisia), Sahar Loukil
(University of Sfax, Tunisia), and Youssra Ben

مقاومت هوشمند در برابر تحریم‌ها از طریق تنوع
مبادی و فناوری: ایجاد تنوع در شرکای تجاری و
استفاده از ابزارهای مالی جایگزین برای حفظ تعاملات
اقتصادی با جهان.

در مجموع، برای توسعه تعاملات مؤثر گمرک با مناطق
آزاد و ویژه، نیاز به اصلاحات ساختاری، فناورانه،
حقوقی و مدیریتی داریم. تنها در صورت اجرای این
راهکارهاست که می‌توان از ظرفیت‌های مناطق آزاد در
راستای رشد اقتصادی، افزایش اشتغال و رونق صادرات
به‌درستی بهره‌برداری کرد.

۶. منابع ماخذ

اشراقی آرانی، مجتبی (۱۴۰۰)، مسئولیت مدنی
متصدیان حمل بین‌المللی ناشی از اجرای نادرست
تشریفات گمرکی. مطالعات حقوق خصوصی ۳۶۹-
۳۸۷، (۳)، ۴۹

امیدی، فریدون و جنامی، قاسم، ۱۳۹۷، چالش های
گمرکی مناطق ویژه اقتصادی بندری، اولین کنفرانس
بین المللی پژوهش های نوین در
مدیریت، اقتصاد، حسابداری و بانکداری (ICMEAB)
<https://civilica.com/doc/849356>، (۲۰۱۹)

سلیمی، صادق ، خردمندی، سعید و مرادی، خدیجه .
(۱۴۰۲). چالش های مربوط به تضمین گمرکی در
مقایسه با کنوانسیون های بین المللی و قوانین هم
عرض. مدیریت تبلیغات و فروش. 151-132, (2), 4,
doi: 10.52547/JABM.3.538832.1

شانه چیان، بهادر، ۱۴۰۰، ارزیابی نقش مناطق آزاد
تجاری در توسعه صادرات غیرنفتی؛ بازشناسی فرصت
ها و تهدید های منطقه آزاد انزلی، نهمین کنفرانس
بین المللی فناوری های نوآورانه در زمینه علوم،
تکنولوژی، <https://civilica.com/doc/1320018>.

عاطفی، دکتر حسن؛ رومینا، دکتر ابراهیم؛ قربانی نژاد،
ریباز ، تدوین استراتژی توسعه منطقه ای (مطالعه
موردی شهرستان آستارا)، فصلنامه جغرافیایی
سرزمین، علمی - پژوهشی، سال نوزدهم، شماره ۷۵

Romdhane Loukil (University of Sfax, Tunisia),
The Impact of FinTech on Economic
Performance and Financial Stability in MENA
Zone. [Impact of Financial Technology
\(FinTech\) on Islamic Finance and Financial
Stability](#),2020. DOI: 10.4018/978-1-7998-0039-
2.ch013

Devadas, V. and Vaibhav Gupta., 2018, Planning
for Special Economic Zone: A Regional
Perspective, Institute of Town Planners, India
Journal 8 - 2, 53 - 58, April - June 2011

Jin Wang., 2023, The economic impact of
Special Economic Zones: Evidence from
Chinese municipalities, Journal of Development
Economics 101.pp 133-147.

Zheng, Wan., Yang, Zhang., Xuefeng, Wang. &
Jihong Chen., 2019, Policy and politics behind
Shanghai's Free Trade Zone Program, Journal of
Transport Geography 34